

NOAH BLADET

Februar 1991 25,-

GRØN KAPITALISME

Interview med formanden
for FDB, Bjarne Møgelhøj

Interview med
U-landsimporten

Per Christensen
skriver om den
grønne forbrugerbølge

VIDENSKABSbutikken
-en historie fra det virkelige liv

129

ONDT I ROEN

Når dette blad er på gaden, er der formodentlig endnu en rum tid til såningen på landets landbrugsjorder begynder. Såningen af langt de fleste marker vil være rene rutinehandlinger, der højst vil kunne blive samtaleemne over aftensmaden i de små landbohjem.

Een undtagelse er der dog. Een undtagelse vil ganske givet få medierne til at få de store typer frem – før eller senere. Det er ikke fordi det handler om en størrelsesmæssigt særlig imponerende høst, der lægges op til. Og sukkerroer – som det drejer sig om – har man da i snart mange årtier dyrket på Lolland. Det særlige er at Danisco-selskabet 'Maribo Frø' nu for andet år i træk har fået tilladelse til at lave markforsøg med gensplejsede sukkerroer.

Sidste år kunne det også få de spærrede typer frem i aviserne. I foråret fordi der var tale om den første udsættelse af gensplejsede planter i naturen. I efteråret fordi roen viste sig at være noget nær en eklatant fiasko!

De gensplejsede roer havde fået indsat et gen der skulle gøre dem modstandsdygtige overfor ukrudtsmidlet 'Round-up' – et ukrudtsmiddel, der er så effektivt at det slår alle planter ihjel. Godt nok overlevede roen at blive sprøjtet med 'Round-up', men resultatet blev til gengæld 'nogle skravl, som ikke ville vokse'.

En repræsentant for Maribo Frø udtalte umiddelbart efter høsten, at man næppe kunne forvente gensplejsede roer i landbruget på denne side af år 2000. Alligevel har Danisco brugt vinteren på at argumentere for at fiaskoen var en succes – og de har da også fået lov til at lege en gang til.

Det der særlig vækker stof til eftertanke er at man ikke havde forudset fiaskoen. Det er nemlig ikke sådan, at Maribo Frø uden videre fik lov til at lave forsøg i det frie. Forud ligger laboratorie- og drivhusforsøg – udsætning på forsøgsmark er så at sige sidste stop før frøene kommer i handelen. Det tankevækkende er at man åbenbart ikke (i dette tilfælde) kunne sige ret meget om resultatet af en udsætning ud fra drivhusforsøgene. Det rejser det mere principielle spørgsmål: Hvad siger laboratorie- og drivhusforsøg overhovedet om konsekvenserne af gensplejsede organismer i miljøet?

Jesper Lassen

ISSN 0902-6657

UDGIVER:

NOAH

Stuðiestræde 24, 1455 Kbh. K.

Tlf. 33 15 60 52

Giro: 5 56 00 39

Åbningstider:

mand., tirsd., onsd., fred. kl. 10-16

torsdag kl. 10-18 - lørdag kl. 10-13

REDAKTIONEN:

Jesper Lassen, Jon Theil Nielsen,

Søren Nielsen, Bodil Nissen, Peter

Fabricius, Birgitte Nielsen,

Tina Johansen, Peter Schaarup,

Søren Lindskrog.

Artikler i NOAH-bladet giver ikke nødvendigvis udtryk for NOAHs holdning.

Hvis du vil i kontakt med NOAHs Bladgruppe, kan du skrive til NOAHs sekretariat. Eller du kan ringe til os på telefon 33 15 60 52.

ABONNEMENT:

NOAH-bladet 123-128: kr. 125,-.

Institutioner og lign.: kr. 225,-.

Ældre numre kan købes så længe lager haves.

Meddelelse om flytning og reklamation vedrørende levering rettes til postvæsenet.

NOAH STØTTEKREDS:

Støttebeløb til NOAH er fradragsberettiget i henhold til gældende lovgivning.

Indbetal dit støttebeløb på giro 5 56 00 39.

TRYK:

Dansk Tidsskrifts Tryk

Suhmsgade 3, 1125 Kbh. K.

Tlf.: 33 11 81 42.

NOAH-bladet

trykket på

100% genbrugspapir.

RÅD TIL

ØKOLOGIEN...?

1990 blev året hvor man for alvor begyndte at konkretisere diskussionerne om helhedsvurderinger og bæredygtighed på miljøområdet. I den forbindelse startede også diskussionerne om Det Økologiske Råd, som parallel til Det Økonomiske Råd.

NOAH-Bladet har bedt en af initiativtagerne Jesper Jespersen, Institut for Finansiering, præsentere baggrunden, formålet og ambitionerne med Det Økologiske Råd.

*Cand.polit.
Jesper Jespersen,
Lektor ved
Institut
for Finansiering,
Handelshøjskolen
i København.*

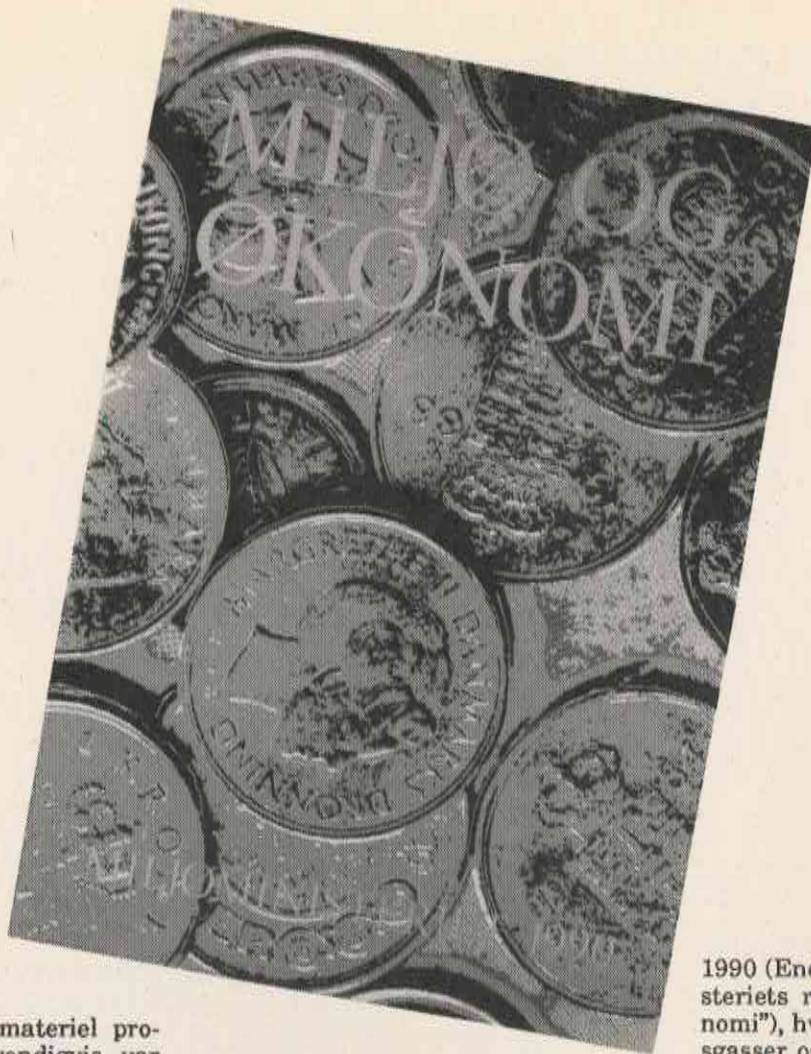
Idemæssigt skal det økologiske Råd ses som en parallel til Det Økonomiske Råd. Det er også et tidstypisk "produkt". I begyndelsen af 1960'erne, hvor det økonomiske Råd blev oprettet (ved lov), var det økonomien i snæver forstand, der var genstandsfeltet. Hvordan kunne de forskellige økonomiske interesser koordineres til fordel for samfundet. Hvis hver gruppe blot forfulgte egne interesser, så ville det samfundsmæssige resultat blive suboptimalt. Altså en tro på rationalitet og samarbejdsvilje gennemsyrede tankerne bag oprettelsen af Det Økonomiske Råd.

Strukturen er den pudsige, at formandskabet vælges af regeringen og ikke af de øvrige rådsmedlemmer. Rådet består således af en række repræsentanter for det officielle Danmark, der skal diskutere de redegørelser, som det uafhængige formandskab udarbejder om økonomiske spørgsmål.

Denne struktur har vi også delvist forsøgt at kopiere i det forslag, der ligger til etablering af Det Økologiske Råd. Et formandskab, som udarbejder redegørelser, der efterfølgende gøres til genstand for offentlig debat. Og ligesom der udarbejdes økonomiske konjunkturvurderinger for året, som gik - vil det økologiske Råd også mindst én gang årligt præsentere den helt aktuelle udvikling i nogle centrale miljøindikatorer.

Baggrunden

Det er i første række den stigende bekymring for miljøet, der gav stødet til at et mere konkret initiativ blev taget hensyn til etablering af Det Økologiske Råd. Efterhånden var det blevet så åbenbart at de traditionelle økonomiske vurderinger af samfundets velfærd ikke kunne stå alene. Enhver, der har øje at se med og en næse at lugte med kunne

bekræfte, at øget materiel produktion ikke nødvendigvis var ensbetydende med øget velfærd. Dette er kommet til udtryk gennem kritikken af det traditionelle nationalregnskab. Et regnskab, der i princippet kun opgør aktivitet, der giver anledning til pengeindkomster baseret på en markeds-mæssig prisfastsættelse.

For uanset at enhver (burde) vide, at nationalregnskabet ikke er et velfærdsopgørelse, så forholder det sig ikke desto mindre således, at det traditionelle nationalregnskab – og her især samlestemmen bruttonationalproduktet (BNP) – indgår med betydelig vægt i den politiske prioritering. Det sker vel i første række på grund af manglen på en mere nærliggende og enkel opgørelse af samfundets "velbefindende".

Det økologiske Råd skal derfor ses som en reaktion på den del af tidsånden, der kun værdsætter kroner og ører – eksemplificeret ved fraserne "det skal kunne betale sig" og "kan det betale sig". Dette knæfald for pengeliggørelsen af menneskelige aktiviteter

må – netop som nationalregnskabet står som eksponent for – nødvendigvis udelukke en række betydningsfulde forhold i hverdagen.

Formålet

Sigtet med Det økologiske Råd er at synliggøre de økologiske aspekter i den politiske debat. Med "økologiske" aspekter sigter vi overvejende til de miljømæssige forhold i bred forstand. Men intet menneskeligt aspekt vil for så vidt være os fremmed – uden vi dog vil forsøge at gå det etiske Råd i bedene. Først og fremmest ønsker vi, at presse de traditionelle økonomiske beregninger på miljøside. Det skal være os en kærkommen opgave at supplere de sædvanlige økonomirapporter fra ministerier og Det økonomiske Råd med beregninger af udviklingen i en række miljøindikatorer. Et arbejde som der i øvrigt allerede er gjort et spagfærdigt tilløb til i både Energiministeriets redegørelse fra foråret

1990 (Energi 2000) og Miljøministeriets rapport ("Miljø og Økonomi"), hvor mængden af drivhusgasser og tungmetaller i spildevandet blev beregnet frem til år 2015!

På samme måde som der i dag velægges beregninger over de økonomiske konsekvenser ved fremlæggelsen af lovforslag, så er det vores hensigt at supplere med de økologiske; for netop at understrege at de hører med ved en *helhedsvurdering*. Eller igen sagt lidt slagsordspræget: "Penge er ikke alt".

Der er derfor også delte meninger om, i hvilket omfang dette arbejde skal munde ud i et såkaldt "grønt" nationalregnskab, hvor en række miljøforhold sættes på en pengeformel og dernæst fratrækkes det traditionelle BNP. For som det så rigtigt fremføres, så kan en række af de væsentligste økologiske forhold ikke værdisættes. Og ethvert forsøg herpå vil i bedste fald blot føre til en forfladigelse; men hvor hele sigtet med det økologiske perspektiv tabes på gulvet. Omvendt er et forsøg på kvantificering muligvis den eneste måde, hvorpå det økologiske perspektiv

kan blive taget alvorligt på. Hvis det virkelig kan påvises, at den økonomiske vækst har været en økologisk minus-vækst, så vil det give stof til eftertanke selv hos de traditionelle økonomier. For det er jo ikke sådan, at der er afgørende uenighed om, at miljøforhold er vigtige; men så længe de ikke bliver kvantificeret er det nemmere at snakke sig uden om det forhold, at de er så vigtige at der skal handles nu – ikke alene for miljøets egen skyld; men for menneskets skyld.

Den negative amerikanske holdning til indgreb overfor drivhusgasser er jo netop baseret på en sådan tankegang. Ræsonnementet lyder i al sin grufulde enkelthed, at den usikkerhed, der hersker omkring virkningen af drivhuseffekten, vil de "lade komme økonomien til gode!" Og

vel at mærke økonomien i snæver forstand; for der er ingen – heller ikke den amerikanske regering – der betvivler, at koncentrationen af drivhusgasser i atmosfæren vokser, og at det vil gribe forstyrrende ind i en række miljømæssige processer. det er "blot" værdisætningen heraf, der hersker en del usikkerhed omkring.

Ambitionen

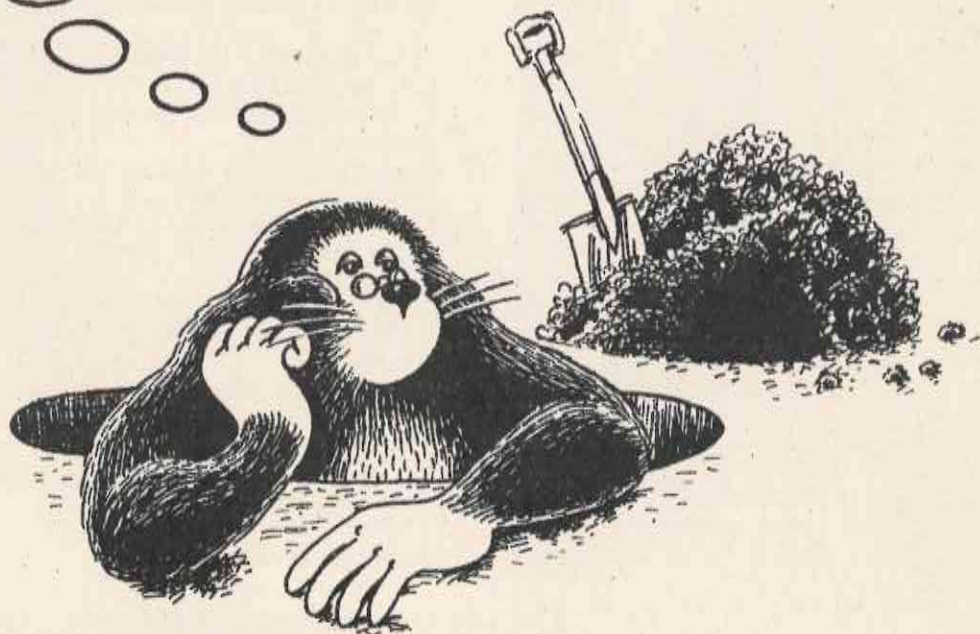
Det er sigtet med arbejdet i Det Økologiske Råd, at kunne fremlægge miljørapporter af høj kvalitet, der tvinger Folketing og Regering til at handle mere helhedsorienteret. På samme måde som de økonomiske "vismænd" anlægger et helhedssyn på økonomien og herudfra fremlægger redegørelser af meget høj faglig

standard, så er det de økologiske formandskabs ambition at kunne udarbejde rapporter af lige så høj faglig kvalitet; men blot med et endnu bredere perspektiv.

Dette ambitionsniveau stiller unægtelig store krav om viden, arbejdsindsats og engagement. Ikke mindst vil det være et problem, at der fra starten ikke er knyttet noget sekretariat til Rådet. Arbejdet må helt overvejende basere sig på en frivillig indsats og eventuelle biprodukter fra forskningsrapporter, der bliver udarbejdet i andet regi.

Om alt går vel så holdes den stiftende generalforsamling i marts måned 1991, hvor alle de er interesserede i et økologisk Råd er velkomne. Indtil da kan Rådet kontaktes c/o Plums økologi Fond, Nyhavn 21, 1051 København K.

- FORSVINDER MODSÆTNINGEN
MELLEM ØKOLOGI OG ØKONOMI
VIRKELIG IKKE FØR END DER
VOKSER PENGE PÅ TRÆERNE.....?

DRIVHUSEFFEKTEN

HVAD FANDT MAN UD AF I 1990?

Rapporten *Responding to Climate Change* udarbejdet under FN's Miljøprogram og World Meteorological Organization, siger at en global temperaturstigning på to grader som følge af drivhuseffekten "vil indebære en stor risiko for omfattende ødelæggelse i økosystemerne". De to grader vil bringe menneskeheden og det globale miljø ind i, som det hedder, en høj-risiko-situation.

Denne temperaturgrænse vil måske blive overskredet som følge af de drivhusgasser, der allerede er udledt.

Hvis der ikke gribes ind, vil der sidst i dette århundrede være sket en global temperaturstigning på to til fem grader samt stigninger i havenes vandstand på 30-100 cm. Det er konklusionen fra FN's klimapanel (IPCC), og mere end 700 forskere.

Budskabet fra FN's klimapanel til politikerne er, at undslipene af kuldioxid straks må skæres ned med 60%. Ellers stiger koncentrationen i atmosfæren. Et er sikkert siger forskerne: Drivhuseffekten er på vej. Usikkerheden gælder alene hvordan og hvornår.

Stockholm Environment Institute mener, at for at undgå en

temperatur stigning på to grader må resultatet være en global nedskæring af kuldioxid-udledningerne på 25% i år 2005 og på 40% i år 2020.

Hertil siger chefen for FN's Miljøprogram, Mostafa Tolba:

"Jo længere vi venter, desto større vil katastrofen blive for vores børn og børnebørn", og koordinatoren for det internationale Global Change Program og IPCC, Tony Schneider, april 1990:

"At Maldiverne og dele af Bangladesh vil gå under, råder der ingen som helst tvivl om. Det er nok at kigge på et

kort for at forstå, at det ikke er muligt at gøre noget for disse områder"

Den danske energi-handlingsplan, Energi 2000, har som mål at nedbringe udledningerne med 20% i år 2005.

EF har som helhed forpligtet sig til at stabilisere sine kuldioxidudslip i år 2000. EF beslutningen er såkaldt "fornuftig krisemanagement".

Idag slipper det globale gennemsnits menneske hvert år 1,4 tons kulstof ud i atmosfæren i form af kuldioxid p.g.a. afbrænding af fossile brændstoffer (1,1 tons) og rydning af skovene (0,3 tons).

Regeringen offentliggjorde i april 1990 en "Redegørelse om energifgifter", heri hedder det:

"Indførelse af miljøafgifter på erhvervslivets energiforbrug er meget væsentlig for de samlede virkninger af miljøafgifterne og er velbegrundede ud fra så, mfundøkonomiske overvejelser".

Hva' siger den nye industri- og energiminister?

Hvilke løsninger blev foreslået på drivhusproblemet i 1990?

Rigtigt Forkert

- 1) Send gummistøvler til Bangladesh, så indbyggerne kan klare sig uanset om vandet stiger
- 2) Anvend genteknologi og få gang i regnskovene
- 3) Brug vindmøller og solenergi
- 4) Opsaml og deponer kuldioxid fra kraftværkerne i olie- og naturgasfelter på havets dyb
- 5) Spred kemiske stoffer fra flyvemaskiner, som danner skyer og sender solens stråler tilbage til rummet (persienne effekten)
- 6) Komprimer drivhusgassen til tøris og dump den på verdenshavene
- 7) Spred jernforbindelser i verdenshavene, så algerne gror bedre og optager mere kuldioxid
- 8) Brug verdens affald til digebygning på atollerne, så stigningen i verdenshavene kan klares
- 9) Teorien om drivhuseffekten er skabt af videnskabsfolk, der vil liste flere forskningspenge ud af politikerne
- 10) Det er ikke bevist, at miljøet har taget skade af produktionen

Løsninger findes side 18

Lav et Brundtland-forum

Et lokalt samarbejde om miljø og udvikling

Sidder du som på en stillehavsø og tænker over verdens problemer i almindelighed og de lokale problemer i særdeleshed.

Mangler du nogen at diskutere globale miljø- og udviklingsproblemer med, nogen at sortere dit affald med, nogen at dele løbesedler ud med eller nogen at starte en grøn udvikling med. Ønsker du styrket miljødebat og handling lokalt.

Så start et *Brundtland-forum*.

Ideen er – lokalt – at samle folk til et uformelt samarbejde om miljø og udvikling

Formålet er bl.a. at skabe debat op til FN's verdenskonference om miljø og udvikling i Brasilien 1992.

Måske en arbejdsgruppe om affaldssortering, måske en "bæredygtig" studiekreds, måske en lokalpolitisk pressionsgruppe der råber op, hvergang der løber et par kilo kvælstof for meget ud i fjorden. Måske en gruppe der, i et positivt samarbejde med kommunen, udarbejder en kommunal energihandlingsplan. Måske en gruppe der ansøger kommunen om lokaler og penge til at drive et Grønt Kontor – et miljø- og udviklingscenter.

En medspiller/modspiller/inspirator i lokalsamfundet, og et muligt udgangspunkt for samarbejde med folk i andre lande.

Flere steder er det lokale samarbejde igang. Der er etableret Brundtlandfora i Hvalsø og Holmegaard, der er oprettet 18 energikontorer over hele landet og "Vor Fælles Fremtid" har lavet et amtsnetværk.

Ofte kender "de lokale græsrodder" hinanden. Men lige så tit kniber det med kontakten.

Er det sidste tilfældet, kan du henvende dig til os.

Ring eller skriv til os. Så vil vi prøve at hjælpe med at skabe kontakt til personer/lokalgrupper i andre foreninger, samt hjælpe med kontakter i andre lande. Vi kan desuden oplyse om støttemuligheder, forslag til foredragsholdere, emner og materiale.

Miljøproblemer skal løses lokalt. Så lad os lokalt "slå bækkene sammen". Så kan der måske blive til en hel å.

Kontakt:

Dansk Ornitologisk Forening

– 31 31 44 04 – Finn Danielsen

De Danske Husmoderforeninger

– 33 13 12 22 – Else Mintz

FN-forebundet – Christian Jørgensen

– 31 71 05 72 (eft.)

Mellempolkeligt Samvirke

– 33 32 62 44 – Jan Woollhead

NOAH – 33 15 60 52 – Per S. Nielsen

OOA – 31 35 55 07 – Thomas Engell

OVE – 31 42 90 91 – Gunnar Olesen

U-landsimporten

– 33 93 51 81 – Christian Friis Bach

Kontaktadresse:

Brundtlandfora-gruppen

Studiestræde 24, st.

1455 København K.

Den ovenstående opfordring er sendt til lokalgrupper og/eller enkeltpersoner i de foreninger, som har underskrevet opfordringen. Vi tror, at der er mange, der har lyst til at deltage i udviklingen af et bæredygtigt samfund, uden at de nødvendigvis føler sig tiltrukket af at gå ind i en af de bestående organisationer. Derfor kan en lokal, aktiv gruppe af organiserede og enkeltpersoner måske være løsningen.

Hvis du, NOAH-bladslæser og miljøinteresseret selv har lyst til at tage et sådant initiativ, er du selvfølgelig mere end velkommen til at henvende dig til en af kontaktpersonerne, som så vil hjælpe dig.

Skab debat op til FN's Verdenskonference om miljø og udvikling i 1992. Det er selvfølgelig kun én side af Brundtlandforum-idéen, men da vi mener at det er vigtigt at få denne debat igang vil vi i næste nummer af NOAH-bladet gerne give noget information om konferencen og især om det forberedelsesarbejde der er igang herhjemme og internationalt. Desuden vil vi præsentere temaer som vi synes det er vigtigt, at føre frem på konferencen.

for NOAH's Brundtlandgruppe

Pia Frederiksen og Susanne Rehder

Traverbanevej 7, 2920 Charlottenlund

Tlf: 31 63 32 22

NOAH-bladet fortsætter diskussionen om den grønne kapitalisme:

PÅ VEJ MOD

GRØN KAPITALISME

Det seneste år er man begyndt at diskutere begrebet "den grønne kapitalisme". Mange af miljøbevægelsens tidligere modstandere – de store forurenende virksomheder – er begyndt at føre sig frem som "grønne virksomheder". Der er derfor grund til at analysere fænomenet lidt nærmere.

Lad mig med det samme slå fast, at jeg mener, at vi nærmer os (men knap endnu har nået) en fase, man kunne kalde en grøn kapitalisme. Dette er givetvis en ny fase i kapitalismens udvikling. Begrundelsen for at kalde denne fase grøn er, at virksomhederne er blevet mere etiske eller moralske gennem firserne, men at mange forhold idag tvinger dem til at blive det. Ved siden af de truende økologiske katastrofer er der i denne sammenhæng ingen grund til at forklejne miljøbevægelsernes rolle med at skabe "den grønne bølge".

Mange miljøaktivister i NOAH havde håbet, at deres kamp for et bedre miljø samtidig kunne være en løftestang for mere eller mindre socialistiske samfundsforandringer. Det viser sig bare – jeg er nær ved at sige som

sædvanlig – at kapitalismen formår at restaurere sig ud af sine problemer.

De miljømæssige hensyn vi har kæmpet for, kan kort sagt siges at være et spørgsmål om at basere samfundet på genbrugskredsløb, der fungerer på et økologisk acceptabelt niveau. Det er det, man idag kalder bæredygtig udvikling. Denne forandring af samfundet har vi ment kun kunne ske ved, at man gik til "ondets rod" for at ændre på den måde der blev produceret på. Det er det, man idag groft sagt kalder "renere teknologi". Hovedstrukturene i et grønt samfund er således, om ikke til stede, så i det mindste ved at blive etableret. Disse to basale forudsætninger for et grønt samfund, vil jeg ganske kort behandle i det nedenstående. Derefter

vil jeg se på, hvad disse ændringer betyder for miljøpolitikens virkemidler, og til sidst gøre mig nogle overvejelser om miljøbevægelsernes fremtidige rolle.

Paradigmeskift i miljøpolitikken

Den danske miljøpolitik har været gennem mange fodrandringer i de sidste 10 år. Strømmen er vendt fra en katastrofekurs til en udvikling, hvor man forsøger at tage fat om "ondets rod".

Omkring 1985 var den miljøpolitiske situation helt uholdbar. Politikerne havde i mange år ladet stå til, og de økologiske problemer som grundvandsforurening og iltsvind var tydelige for enhver. Miljøbevægelserne formåede i denne situation at presse politikerne så meget, at der blev igangsat en "grøn bølge". Denne startede op til kommunalvalget i 1985. Denne grønne bølge toppede i 1986, hvor de to mest markante "nybrud" i dansk miljøpolitik fandt sted. Den ene var ændringen af miljøloven, hvor der blev åbnet mu-

lighed for at satse på renere teknologier. Den anden hummerdøden i Kattégat, der igangsatte den politiske proces der endte med vedtagelsen af Vandmiljøplanen.

Handlingsplaner

Det første nybrud der sker i miljøpolitikken er introduktionen af handlingsplaner. Tidligere var det sådan, at afgørelserne i miljøpolitikken blev truffet gennem de decentrale myndigheders godkendelser af forurenede virksomheder samt gennem vedtagelsen af de relevante planer.

Godkendelserne blev lavet på baggrund af konkrete "afvejninger mellem økonomi og økologi". Da der ikke har været overordnede, faste rammer for, hvad man skulle ende med af "acceptabel forurening", er det næsten altid økonomien, der har vundet over økologien. Resultatet var pauvert. Summen af de godkendelser og planer der blev lavet var ikke tilstrækkelig til at stoppe væksten i forureningen.

Det første skridt i den rigtige retning blev taget med *vandmiljøplanen*. Her spillede staten ud med nogle rammer for, hvor meget der alt i alt måtte forurenes. Som bekendt fastsatte man, at kvælstofudledningen til vandmiljøet skulle halveres, mens udslip af fosfor til overfladevand skulle ned med 80%.

Vandmiljøplanen betød en desavouering af den hidtidige miljøpolitik, fordi den var udtryk for en helt ny type miljøpolitik. Det er en statslig udstukket hand-

lingsplan, der fungerer på tværs af konkrete enkeltgodkendelser og sektorplaner. Handlingsplanerne fastlægger nogle målsætninger for konkrete stoffers anvendelse og udslip til naturen.

I de seneste år har vi set flere handlingsplaner, f.eks. for SO₂, N og P, freon, NO_x, pesticider og genanvendelse, og der er formodentlig planer for PVC og organiske opløsningsmidler på vej. Handlingsplanerne er blevet et nyt vigtigt reguleringsværktøj i dansk miljøpolitik.

Renere teknologi

Ved siden af handlingsplanlægningen er der også opstået mulighed for, at man kan styre virksomhedernes teknologivalg gennem den normale godkendelsespraksis.

Den hidtidige regulering på miljøområdet har været bundet af, at den godkendende myndighed kun har måttet benytte sig af såkaldte ydre reguleringer. Dette har typisk bestået i krav om højere skorstene eller rensningsanlæg. De ydre regulerin-

ger griber aldrig direkte ind i valget af teknologi og tilrettelæggelsen af produktionsprocessen.

Ved miljølovsrevisionen i 1986 blev godkendelsesprocedurerne lavet om. Tidligere havde godkendelserne principielt givet en udstrakt beskyttelse mod yderligere indgreb. Dette blev nu lavet om, så godkendelser kan ændres efter 8 års forløb. Dette kan ske med henvisning til, at forureningen er værre end først antaget eller hvis der er "udviklet bedre rensningsformer eller mindre forurenende produktionsmetoder". For første gang blev der altså åbnet mulighed for, at miljømyndighederne kunne blande sig i valget af produktionsmetode. Hvordan dette skal ske i praksis er dog endnu ikke afklaret.

Med satsningerne på handlingsplanlægning og renere teknologi er der altså tale om, at mængderne af stof, der cirkuleres, bringes ned eller at etableringen af et "genbrugskredsløb" muliggøres. Samtidig udvikles teknologier, der muliggør en fort-

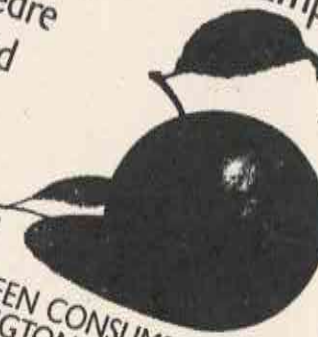
DEN
GRØNNE
FORBRUGER
GUIDE

Fra shampoo til champagne
- køb ind til
en bedre
fremtid

KJELD
HANSEN

EFTER »THE GREEN CONSUMER GUIDE«
AF JOHN ELKINGTON & JULIA HAILES

HØST & SØN

sat samfundsmæssig produktion på dette væsentligt mindre forureningsniveau.

Ad nye veje

De to nydannelser i miljøforvaltningen – handlingsplaner og renere teknologi – følges op af nogle omstruktureringer i hele måden reguleringen lægges til rette på. Hidtil har man lavet regler, såsom tilladelser, grænseværdier etc. såkaldt *normregulering*. Denne type regulering er nu kommer i miskredit. Det skyldes to ting. For det første har vi i firserne haft en liberalistisk regering der ønsker at afbureaukratisere og forenkle. Det betyder at man ligesom Thatcher i England ønsker at afregulere. Samtidig er de økologiske problemer dog enkendte, og alle er enige om, at der må gøres noget. Det skal bare ikke være den stramme statslige styring!

Effekten af dette er, at man søger at lave en *omregulering*. Nu er det ikke nødvendigvis så tosset, som det lyder. Den regulering vi hidtil har kendt har også haft problemer ved sig. Blandt andet kan nævnes, at den har været teknologikonserverende, og at den ikke har givet virksomhederne nogle tilskyndelser til at bringe forureningen ned under de forureningsniveauer, der er fastlagt ved grænseværdierne.

De nye reguleringsformer der ønskes taget i anvendelse er først og fremmest økonomiske virkemidler. Dette blev fastslået ved Miljøministeriets udgivelse af debatoplægget "Enkelt og effektivt" i 1988. Siden da er der da også indført afgifter på flere områder.

Ved siden af de økonomiske virkemidler satses der også på andre nye reguleringsformer som blandt andet *aftaler* og *satsningen på den grønne forbruger*.

Aftaler

For at sikre en bedre og smidigere gennemførelse af såvel handlingsplaner som renere teknologi er det bragt i forslag at gennemførelsen sker i meget nært samarbejde med f.eks. brancheorganisationer. En aftale om halvering af udledningerne af organiske opløsningsmidler er eksem-

pelvis under udarbejdelse. En sådan aftale understreger en af de elementer, der også var tydelige i de første handlingsplaner. Der sker typisk det, at magten til at fastsætte krav til forurenerne flyttes fra de decentrale myndigheder til Miljøstyrelsen, og den branche som aftalen er lavet med. Har man aftalt den økologiske målsætning giver man nemlig ofte branchen lov til selv at bestemme med hvilke midler, og hvor den påtænkte reduktion af udledningerne skal ske. Handlingsplanerne og specielt aftale-princippet giver således meget store problemer med

den demokratiske indsigt og kontrol i reguleringen af produktionen. Det er en af de væsentligste problemer, der rejser sig for miljøbevægelserne i denne kommende fase.

Det andet problem der rejser sig for miljøbevægelserne er paradoksalt nok, at der ved siden af centraliseringen viser sig nogle nye tendenser til at "almindelige" mennesker lige pludselig står med en vigtig nøgle til at påvirke virksomhedernes produktion. Fænomenet den grønne forbruger har igennem et års tid vist sig som en vigtig måde at holde virksomhederne i ørene

på. Forurenende virksomheder straffes og de gode virksomheder belønnes gennem forbrugernes bevidste valg og fravalg af produkter. Dette fænomen er specielt blevet tydeligt efter udgivelsen af bogen "Den grønne forbrugerguide".

Den grønne forbruger har manifesteret sig på to områder. For det første har det tvunget mange virksomheder og handlende til at tage stilling til deres produkters miljømæssige status. For det andet har det betydet at almindelige mennesker i stigende omfang også er begyndt at forholde sig til den finansielle sektors mulig-

heder for at påvirke virksomhederne i grøn retning. Det sker gennem oprettelsen af grønne investeringsselskaber og forsøg på at presse f.eks. pensionkasserne til også at investere grønt.

Den grønne virksomhed er resultatet af pres fra forbrugerne. Selv om man på mange måder kan forholde sig kritisk til selve det, at man gennem forbrug kan ændre virksomhederne i mere grøn retning, så er der ingen tvivl om, at den grønne forbruger på mange måder er et langt kraftigere pres mod virksomhederne end den traditionelle statslige regulering. Det betyder,

at den grønne forbruger gerne skulle bide sig fast som fænomener. Det er dels nødvendigt, fordi den traditionelle regulering ikke er god nok og ikke kan stå alene, dels er det nødvendigt, fordi det er et hurtigtvirkende og potent instrumentproblemet ved dette instrument er, at begrebet grønt monopoliseres af overfladiske reklamefolk. Det er her uhyre vigtigt, at miljøbevægelserne er med til aktivt at påvirke, hvad der ligger i vurderingen af, om noget er grønt eller ikke-grønt-nok.

Hvis vi kan gå ud fra, at de ovenfor beskrevne fænomener er reelle, er der god grund til at sige, at vi er kommet ind i en ny fase i kapitalismen, nemlig den grønne kapitalisme. Denne fase er karakteriseret ved, at der sker en kraftig statslig styring af markedet gennem stofligt funderede handlingsplaner og satsning på teknologiudviklingsprogrammer. Dette følges ydermere op af en øget satsning på miljøafgifter. Målsætningen for dette er, at virksomhederne tvinges til at inddrage miljøhensyn i produktionen.

For mig at se er der ingen tvivl om, at de vesteuropæiske virksomheder i løbet af det næste årti vil lære at begå sig i et system, der er karakteriseret ved at være miljømæssigt bæredygtigt, samtidig med at de på traditionel vis forsøger at maksimere deres profit.

Miljøbevægelsernes miljømæssige målsætninger der var "bæredygtighed" og en "anden teknologiuudvikling" vil blive indfriet.

Når det står fast, at vi bevæger os mod en grøn kapitalisme, kunne man spørge sig selv, hvad man skal stille op med miljøbevægelserne. Skal de nedlægges, eller har de stadig en rolle at spille. Skal de sidste låse og slukke efter sig. Det er et godt spørgsmål.

En ting er ihvertfald sikker. Hvis man ikke snarest får udviklet nye "kampformer" og "organisationsformer" der svarer til den nye situation bliver bevægelserne til kustoder for den "rigtige" grønne tanke. Og det er ikke nok, hvis miljøbevægelsen stadig skal være en forandrende kraft.

Per Christensen

U-landsimporten

U-landsimporten er en landsdækkende forening med ca. 1.300 medlemmer – både enkeltpersoner og kollektive medlemmer.

Blandt de kollektive medlemmer er FDB, Mellempøkeligt Samvirke, Kirkernes U-landsoplysning, Specialarbejderforbundet, Dansk Ungdoms Fællesråd, Radikal Ungdom, KFUK-spejderne i Danmark og en række andre organisationer.

Foreningen blev dannet i 1984, og har siden importeret varer fra en række u-lande. Salget ligger i dag på ca. 6 mill. om året. Foreningen har ikke overskud på handelen, den skal blot hvile i sig selv. Såvel egenkapitalen som en stor del af benarbejdet baserer sig på medlemmerne.

Formand: Susan Danielsen.

Foreningens mål er bæredygtig handel med de 4 hjørnersten:

- * Bedre pris til producenterne
- * Øget forarbejdning i u-landene
- * Kort vej fra producent til forbruger
- * Miljøvenlig produktion

Eksempel på varer:

Nicuragua kaffe
Ekta te fra Indien
Chutney fra Indien
Andina honning fra Chile
Rå rørsukker fra Nicuragua
Kasjunødder fra Moçambique
Krydderier og urtete fra Grenada
Økologisk dyrket te fra Sri Lanka
UCIRI kaffe fra Mexico, økologisk dyrket

Tlf: 33 93 51 81 eller 97 72 57 88.

Hvad er bæredygtighed

Den overordnede definition af ordet kan, som Brundtlandrapporten formulerer det, være noget i retning af:

Bæredygtig produktion er – både miljømæssigt og økonomisk – at sikre at også fremtidige generationer kan opretholde rimelige levevilkår med lignende produktionsmetoder.

KAFFEN ER KLAR...!

U-landsimporten er et lille, men idealistisk foretagende. De vil gerne kunne vise et godt eksempel på bæredygtig handel med den tredje verden. Ingen udbytning. Miljøforsvarlig produktion og hensyntagen til de sociale og menneskelige forhold, og så vil verden se bedre ud. Ingen tvivl om det. Ulandsimporten skeler til FDB i håbet om at detailgiganten med det forbrugervenlige image vil indgå en større handels- og distributionsaftale med U.I.s kvalitetskaffe. Men formanden for FDB, Bjarne Møgelhøj drikker kun te!

Christian Friis Bach fra U-landsimporten (U.I.) fortæller: "Bæredygtig handel er hovedmålet og derfor handler vi med andelsorganisationer som f.eks. UCIRI der er en sammenslutning af bønder fra 20-30 landsbyer i Mexico.

UCIRI har en demokratisk opbygning med rotationsordninger i toppen og man kan sikre en vis kontrol så pengene bruges bedst muligt".

NOAH: "Er det ikke typisk, at I-landene udbytter og sviner verden til og derefter kræver kontrol med at U-landenes opbygning er demokratisk og økologisk forsvarlig."

U.I.: "Det meste bistandsarbejde er præget af en halvimprialistisk tankegang, men vi er jo en handelsorganisation hvis hovedpunkter er demokrati og natursyn, og vi mener at hvis vi vil

--formanden for FDB, Bjarne Møgelhøj

bevare f.eks. regnskoven, så må vi også betale for det.

Vi betaler overpriser til kaffe-producenterne for at sikre rimelige levevilkår for bønderne så de ikke behøver at drive rovdrift på regnskoven. Det er opbyggeligt. Det som Nepenthes gør, med opkøb af regnskov er udemærket, men vi mener at regnskovens problemer skal løses udenfor regsskoven."

Politiske styringsmekanismer

"Verdenshandelen skal være socialt funderet. Derfor skal det også kombineres med en politisk vilje til, - ihvertfald for en tid, at fritage økologiske, bæredygtige varer for afgifter og modsat lægge afgifter på f.eks. kunstgødning, og på den måde tvinge producenterne til at producere bæredygtigt. Men sådan foregår det desværre ikke.

Det er frustrerende at se hvordan EF blokerer for import af f.eks. sukker med høje afgifter. Samtidig køber de europæisk sukker op til overpriser og lægger det på lager, senere sælges det igen til dumpingpriser og gør det på den måde dobbelt umuligt for u-landene at konkurrere.

NOAH: "Nåh ja, men det overrasker jo ikke nogen at vi beskytter egne handelinteresser. EF er jo besat af tanken om øget vækst i Europa."

U.I.: "Ja, men der findes andre kriterier for vækst. Økonomisk vækst er ikke et onde, men bæredygtig vækst er en forudsætning for at forholdene i ulandene og det globale miljø forbedres."

Foreningernes varefaktanævn

U.I. har foreslået oprettelsen af et Foreningernes varefaktanævn, bestående af U.I., NOAH og andre organisationer. Nævnets opgave skulle være, at udbygge kontakten til andelsorganisationer i ulandene og så mærke de varer med et synligt, anerkendt mærkat, der garanterer at varen er bæredygtigt produceret.

Nævnet skal opstille en række betingelser som f.eks. en garanteret mindstepris, biodynamisk og økologisk dyrkning og arbejds miljømæssige garantier.

Det er usikkert om varen bliver væsentligt dyrere, men U.I. er ikke i tvivl om, at det vil betyde prestige for forhandlerne at føre produkter der bærer nævnets mærke.

U.I.: "Det er en model meget lig Max Havelaar stiftelsen i Holland, der på kort tid har erobret 2,3% af den nationale markedsandel på kaffe, mod U.I.s 0,2%. Max H. mærker økologiske varer, men vi vil gå et skridt længere og indføre bæredygtighedsbegrebet. Vi arbejder på det, og vi håber at FDB som de første vil tage ideen op og starte et samarbejde, en såkaldt joint venture - med U.I. og et eller flere kooperativer i f.eks. Mexico."

Hvad siger FDB

FDB har allerede en afdeling der kvalitets tester og mærker varer med f.eks. naturmærket.

De har også 7000 tillidsvalgte der vælger hvilke kriterier FDB bør handle efter, og flere af disse er engagerede i miljø og ulandsarbejde.

Det er naturligt at tro, at FDB vil være positiv overfor et samarbejde.

NOAH-BLADET har talt med FDBs formand Bjarne Møgelhøj, og bag FDBs idealistiske ydre lyder klagesangen og der tegnes et dystert billede af mulighederne for bæredygtig handel og visioner om en mere retfærdig verden.

Bjarne Møgelhøj: "Den udviklingsmodel som Europa og en stor del af verden bekender sig til, altså den frie markedsøkonomi, vil sætte en proces igang, fordi en række virksomheder vil flytte deres produktion til U-landene, fordi de der ingenting skal have i løn, og de ingen krav stiller til nogetsomhelst. Det vil sætte en proces igang i u-landene, men med en række sociale konsekvenser."

NOAH: "Og globale miljøkonsekvenser."

B.M.: "Ja, og jeg er bange for at indsatsen først kommer når ulykken truer.

Selvom jeg gerne ville ha den positive vision, så tror jeg ikke rigtigt på det. Der er ikke noget der tyder på, at de rige lande tænker på de fattige. Det har mere karakter af, at forhindre elendigheden i at true verdensfreden. Men længere går solidariteten altså ikke."

-Jamen hvad med alle de fine ord? Hvad med Brundtlandrapporten? Hvad med statens styringsmuligheder og miljøhandlingsplaner? Hvad med grøn kapitalisme og den grønne forbruger?

B.M.: "Noget sker der. Men Brundtlandrapporten ser ikke ud til at række så langt at det berører nogle grundlæggende økonomiske interesser. Måske kan det påvirke EF's miljøpolitik, men det er ikke i de store linier. Statens styringsmidler siger du farvel til i EF's indre marked. Der får du ikke mulighed for via afgifter, at styre din udenrigshandel. Tværtimod."

Bjarne Møgelhøj tror altså ikke på nogen grøn bølge. Miljøbevægelsers arbejde og politikernes styringsmuligheder er underordnet de frie markeds mekanismer.

Han ser i en fremtidig epoke verden hylde de frie markeds kræfter som det eneste styringsredskab.

Godtnok forsvinder de afgifter som U-landsimporten sukker over, men det vil ifølge Møgelhøj ikke forbedre konkurrencen i en mere bæredygtig retning. Tværtimod.

IRMA og konkurrencen

Undersøgelser viser, at forbrugeren har stor tillid til FDBs mærkning af varerne, og det er almindeligt kendt at de har andre målsætninger end økonomi. Men igen er handelsbarrierens fald med til at gøre vilkårene mere barske.

B.M.: "Danmark har det største butiksareal pr. indbygger i Europa og samtidig et stagnerende forbrug. Konkurrencen på dagligvaremarkedet er meget meget hård.

IRMAs initiativ der bragte dem ind som den førende "grønne kæde" har givetvis kostet dem mange penge. Det vil man meget snart være nødt til at gøre noget ved.

Angående vores miljømærke, så lavede vi det selvom vi ville foretrække noget fælles, dvs. et landsdækkende, anerkendt miljømærke. Men et samarbejde med de andre kæder er totalt håbløst, og vi er iøvrigt de eneste der har den fornødne ekspertise til at kunne kontrollere og garantimærke varerne med f.eks. et miljømærke."

NOAH: "Man kan altså ikke regne med at en vare er miljørigtig bare fordi det står på den?"

B.M.: "Nej!"

U-landsimporten og Bjarne Møgelhøj deltager begge i SIMUs seminar om verdenshandel, miljø og udvikling der afholdes d. 10. maj.

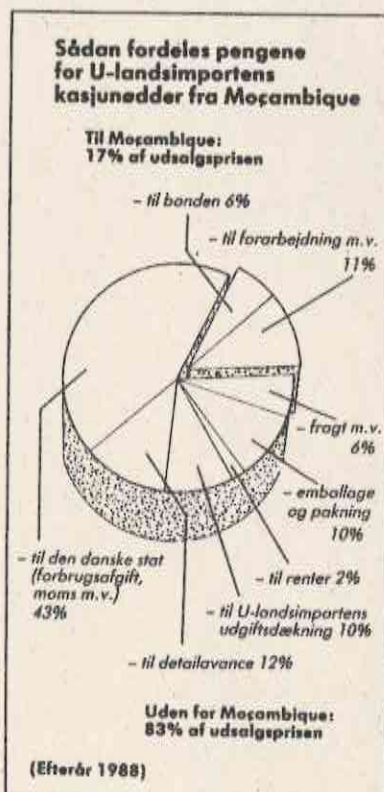
Måske har U.I. til den tid fået deres varer på hylderne i Superbrugsen, Kvickly og OBS.

Så kan kolleger diskutere fremtiden.

Nogle kan måske genvinde deres barnetro.

Andre kan risikere at miste deres.

Søren Lindskrog

Skov- og Naturstyrelsens natur-
overvågningsårsmøde 1991 med
temaet "Naturen i Byen", afhol-
des på H.C. Ørstedts Institut i
København lørdag den 6. april
1991.

Ønskes yderligere oplysninger,
kan de fås ved henvendelse til
Skov- og Naturstyrelsens natur-
overvågningskontor (Peder Ag-
ger, Claus Helweg Ovesen eller
Helle Jensen). Programmet for
årsmødet med oplysning om fore-
dragsholdere vil ligeledes kunne
fås ved henvendelse til kontoret.

NOAH BORNHOLM har indgået
en aftale med Naturskolen ved
Svaneke om etablering af en sol-
fanger. Solfangeren skal bygges
ved skolen, der i forvejen fremvi-
ser forskellige bio-anlæg og al-
ternative energibesparende for-
anstaltninger.

Bornholm har store problemer
med grundvandet, og NOAHs
Per Larsen vil prøve at skabe op-
mærksomhed om sagen, både på
Bornholm og i miljøstyrelsen.

NOAH VEJLE har lavet en akti-
on på rådhusforvet med focus på
Reklamer NEJ TAK-problema-
tikken. Der blev opstillet en in-
formationsbod der solgte NOAH-
bøger, blade, postkort og miljø-
marcipansvin, og foran boden
stod der store reklame-juletræer
og plancher med plakater, der
opfordrede til at takke nej til de
husstandsomdelte reklamer. NO-
AH-Vejles aktion fik en del op-
mærksomhed, ikke mindst fordi
flere politiske partier krævede
retten til forvet, på grund af val-
get. Episoden blev grundigt om-
talt i flere lokale aviser.

NOAH-ODENSE har forhørt sig
hos de handlende i Odense og
har konstateret at alle er villige
til at respektere reklamer NEJ
TAK mærkatet. Dog har Irma
fået lusket en løs reklameavis
ind i Fyns Stiftetidende, og på
den måde sikret sig at alle abon-
nenter fik reklamen uanset
mærkatet.

NOAH-Odense har kontaktet
Irma og fået lovning på, at det
var en engangsforestilling. NO-
AH-Odense har skrevet om pro-
blematikken i aviser og fået et
indslag i Radio Fyn, og man for-
bereder en pressemeddelelse der

viser at antallet af husstande i
Odense der bruger NEJ TAK
mærkatet er vokset fra 1,2% i
nov. til 2,7% i jan.

NOAH-grupperne i Svendborg-
Hesselager og Odense samarbej-
der om en foredragsformidling
på Fyn. Man forbereder en folder
der beskriver hvilke emner man
kan belyse og til hvilke priser.
Folderen sendes til så godt som
alle uddannelsesinstitutioner på
Fyn. Man tilbyder også en be-
mandet salgsbod.

NOAH:

kort
Solkalt

NOAH: internationalt

GATT

NOAH-internationalt og GATT- forhandlingerne

NOAH har i november 1990 sammen med Mellemlfolkeligt Samvirke, Dansk Ornitologisk Forening, De Danske Husmoderforeninger, WUS og U-landsimporten skrevet til medlemmer af Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg vedrørende den manglende inddragelse af miljøaspekter i GATT-forhandlingerne. I brevet hedder det bl.a.

"Vi er dybt bekymrede over de miljømæssige konsekvenser af de aktuelle GATT-forhandlinger i Uruguay-runden. På trods af, at både Verdenskommissionen for Miljø og Udvikling, G7 og OECD har understreget behovet for at integrere handels- og miljøpolitik, forhandles GATT i øjeblikket praktisk talt uden hensyn til de miljømæssige spørgsmål, eller den nødvendige ekspertise hertil."

Derfor beder organisationerne

bl.a. om, at Danmark ikke ratificerer aftalen, medmindre miljø- og forbrugerinteresserne får første prioritet i de forhandlinger, der starter umiddelbart efter den 7. december.

Organisationernes bekymring over de skadelige effekter af GATT og de mulige konsekvenser af Uruguay-runden gælder bl.a. følgende aspekter:

1. Behovet for bæredygtig skovdrift

I Uruguay-rundens forhandlinger om handel med tropisk træ har man fuldstændig ignoreret den diskussion, der har fundet sted i både i- og u-lande for at gennemføre en politik for bæredygtig udnyttelse af tropiske regnskove. Ved at ignorere behovet for integration af handel og bæredygtig udnyttelse af tropiske regnskove, øger GATT rent faktisk det udbytningmæssige pres på de tropiske regnskove. Kvantitative restriktioner som f.eks. forbud mod kvoter på eksport af tropisk træ møder mod-

stand i GATT. Endvidere strider GATT-bestemmelserne mod det forslag, der blev fremsat af den hollandske regering om begrænsning af importen af ikke-bæredygtigt fældet træ fra år 1995. Det kan forventes, at fremtidig handelspolitik, der støtter bæredygtig udnyttelse af tropiske regnskove, vil være i modstrid med GATT-bestemmelserne.

2. Beskyttelse af hjemlige landbrugsmarkeder mod import af subsidierede varer

Mange tredie verdens landes tab af importkontrol åbner deres markeder for import af varer, der stadig modtager betydelige subsidier. Dette kan have katastrofale følger for lokale landbrugsøkonomier, ressourcegrundlag og miljøer, da regeringerne ikke har mulighed for at beskytte landmænd, som arbejder under skrøbelige miljømæssige forhold, mod konsekvenserne heraf.

3. GATT og kontrol med industriel forurening

I et notat fra 1971 bekræfter GATTs sekretariat for kontrol af industriel forurening og international handel, at GATTs betingelser ikke tillader handelspolitisk diskrimination mellem produkter på basis af produktionsmetoder. Konsekvenserne af denne erklæring er vidtrækkende mht. alle slags miljømæssige og ressource-effektive forholdsregler. Ifølge betingelserne i notatet er handelspolitiske foranstaltninger, der diskriminerer mellem bæredygtigt og ikke-bæredygtigt producerede varer f.eks. ikke tilladt. Dette krav udelukker effektivt muligheden for miljølovgivning (herunder handelspolitiske foranstaltninger), der tilskynder "renere" produktionsmetoder og straffer de forurenende.

4. Internationale konventioner vedr. miljøet og GATT

Internationale konventioner og protokoller (som f.eks. Montreal Protokollen til beskyttelse af ozonlaget og Klimakonventionen, der forhandles i øjeblikket) kan være meget effektive, når det drejer sig om at koordinere de internationale bestræbelser på at beskytte miljøet og bevare knappe ressourcer. Disse konventioner og protokoller bruger handelspolitiske restriktioner som midler til at nå deres mål. Da ikke alle GATTs parter underskriver disse konventioner og protokoller, kan der opstå konflikt med et af GATTs generelle principper, nemlig "Mestbegunstigelses"-princippet (Most-Favoured-Nations), der går ud på, at eventuelle handelspolitiske restriktioner eller begunstigelser, som GATTs parter indfører, skal gælde ens for alle de øvrige parter. De lande, der således har underskrevet både GATT og disse konventioner eller protokoller, står over for et valg mellem enten at anvende de handelspolitiske restriktioner og overtræde GATT eller at følge GATT og ikke kunne overholde forpligtelserne under konventionen.

5. Harmonisering af miljø- og fødevarerstandarder

Forbrugere og forbrugerorgani-

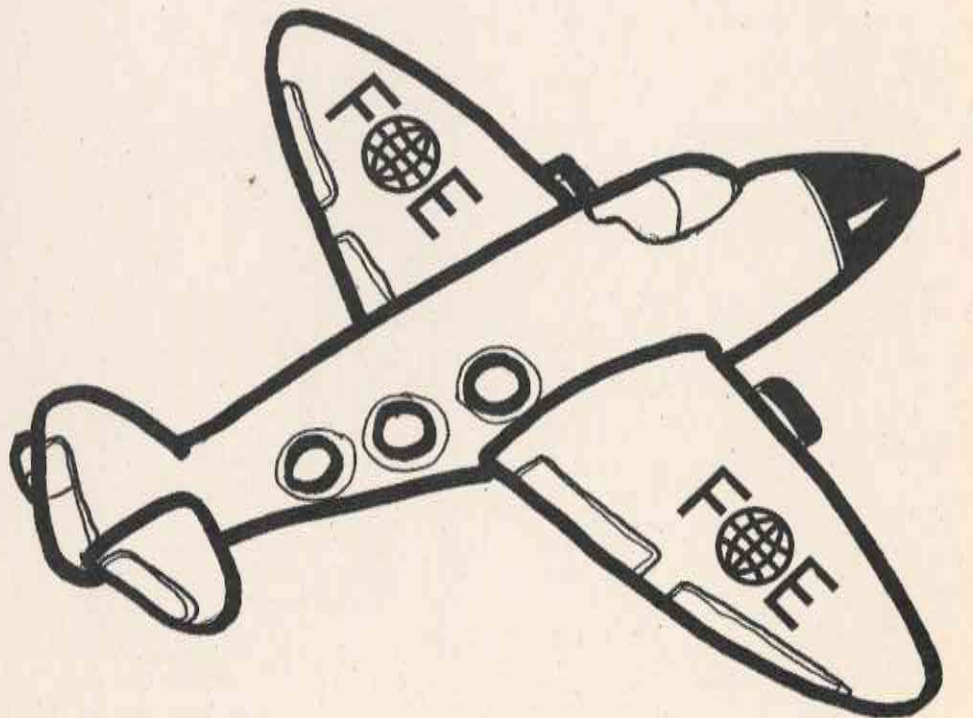
sationer står over for amerikanske forslag om at harmonisere miljø- og fødevarerstandarder. Dette kan medføre en generel sænkning af sidde standarder og fungerer som en barriere, der hindrer regeringer i at indføre mere vidtrækkende foranstaltninger. I flere tilfælde i mange lande betyder dette højere standarder vedr. pesticidniveauet i fødevarerprodukter. Derudover foreslås det i den amerikanske plan, at de eneste acceptable standarder skulle være dem, som fastsættes af det internationale bureau Codex Alimentarius, som kun er baseret på "solide, videnskabelige beviser". Men deres definition af begrebet "videnskab" er meget smalt og omfatter ikke miljømæssige, sociale og økonomiske betragtninger.

Organisationerne mener, at ovenstående klart viser at de miljømæssige hensyn står på spil i mange handelsmæssige anliggender. Samtidig er der et globalt krav om integration af handel og miljø som overses. Dette er understreget i Brundtland-rapporten, på G7 Topmødet i Paris 1989, og i Ministererklæringen om bæredygtig udvikling fra Bergen konferencen i maj 1990. Derfor må handel og miljø også integreres inden for rammerne af GATT.

NOAHs internationalgruppe startede sidste år Friends of the earth Travelagency.

Formålet er at formidle kontakt mellem mennesker i F.O.E.s 44 medlemslande. Foreløbig kan bureauet skaffe rejselystne miljøvenner husly i følgende lande: Australien, Ecuador, Østrig, Mauritius, Lithauen, Polen, England, Sierra Leone, Sverige, Tanzania, Østrig og Danmark og nettet udbygges fortsat.

For yderligere oplysninger kontakt NOAHs sekretariat i Studiestræde 24 Kbh.

Embalage konkurrence

VINDER AF NOAHS EMBAL-
LAGEKONKURRENCE
Winnie Feld, Engvej 44,
2300 København S.

Winnie har været i IRMA,
hvor hun har fundet dette over-
emballerede kasettebånd.

Båndet kan købes i Magasins
bogafdeling i samme overdimen-
sionerede indpakning.

Vi sender NOAHS bog om Em-
ballage og miljø.

MILVØSK

Løsninger på quiz s.6 :
Alle udtalelser er rigtige. 1-6) In-
geniøren 23. nov. 1990, 7) Inge-
niøren 7. dec. 1990, 8) Ameri-
kansk firma refereret i "Waste
Prevention", J.C. Van Weenen,
1990, 9) En påstand fra britiske
medier citeret i Ingeniøren 7.
dec. 1990, 10) KU-eren Søren
Agerbo, Information 6. dec. 1990.

FÅ KONTRAKT PÅ KONTAKTEN...

-EN HISTORIE OM VIDENSKABSbutikk

Det er nu 5 år siden den første Videnskabsbutik åbnede her hjemme. Erfaringerne viser, at både lægfolk og fagfolk kan ha' stor glæde af samarbejdet. Men også i disse butikker er det vigtigt med en ordentlig varedeklaration.

"Go'morgen, det er Videnskabsbutikken på RUC"

"Ja, go'morgen ... Henning Sørensen, Galgebakken i Albertslund. Jeg ku' godt tænke mig at snakke lidt med jer om et projekt, vi har igang her i bebyggelsen."

"Du er velkommen - sig frem."

"Jo altså ... vi vil godt prøve om ikke vi ku' få sat lidt gang i genbruget her i Galgebakken. Vi er en lille gruppe beboere, som arbejder med projektet, men vi må erkende at det til tider kniber med både faglig viden og tid. Og vi har ikke midler til at hyre professionel konsulentbistand. Og så var det vi tænkte at vi måske ku' lave noget samarbejde med nogle studerende nede hos jer på RUC."

"Tja ... det er jo faktisk derfor videnskabsbutikken er oprettet.

Prøv at beskriv jeres projekt lidt nærmere og hvad det er du mener en RUC-gruppe ku' hjælpe jer med."

"For det første ..."

3 projekter

Henvendelsen til Videnskabsbutikken på RUC resulterede i 3 projekter.

En gruppe fra den Naturvidenskabelige Basisuddannelse lavede et projekt, som beskrev hvordan man på Galgebakken kunne gennemføre kompostering, uden at der opstod miljø- og sundhedsmæssige problemer. En danskstuderende analyserede en spørgeskemaundersøgelse, som beboergruppen selv havde udført, men ikke kunne overskue at bearbejde. Samtidig indgik han i et tættere samarbejde med beboerne, hvor han stod for noget informationsarbejde, bl.a. gennem et internt beboerblad. Endelig lavede to studerende fra Forvaltningsuddannelsen et projekt, som handlede om mulighederne for borgerindflydelse på kommunale genbrugssystemer.

NOAH-bladet har talt med Henning Sørensen fra Genbrugsgruppen i Galgebakken og med Hanne Moos og Marianne de Montis fra Forvaltningsuddan-

nelsen på RUC om hvordan de har oplevet samarbejdet gennem Videnskabsbutikken.

Baggrunden

Om baggrunden for Galgebakkens kontakt til Videnskabsbutikken på RUC siger Henning Sørensen:

"Ideen var oprindelig, at vi godt ville have indflydelse på, hvordan vores affaldssystem blev. Det er mere end tre år siden, man startede nogle forsøg i kommunen, og vi kunne se, at vi var nødt til at gå igang, hvis vi skulle have indflydelse på affaldsplanen. En anden side var, at vi godt ville igang med at lave nogle genbrugsaktiviteter. Noget miljøarbejde af en slags. Vi startede med nogle småaktiviteter, f.eks. indsamling af batterier oppe hos vores lokal købmand. Ikke kun for at indsamle, men også for at synliggøre problemerne."

En af de andre aktiviteter Genbrugsgruppen satte igang, var oplysning til beboerne. Til støtte for dette arbejde fik de 100.000 kroner af Genanvendelsesrådet og Albertslund kommune. Pengene blev brugt til at lave avisen "DER ER IKKE NOGET DER HEDDER VÆK".

Medindflydelse

Fra starten var et rådgivende ingeniørfirma knyttet til projektet og specielt i forhold til avisen fik Genbrugsgruppen hjælp af et professionelt kommunikationsfirma. For Genbrugsgruppen var et vigtigt element i hele udviklingen af et nyt affaldssystem, at brugerne, altså beboerne, var med i beslutningsprocessen fra start til slut. Særligt i forhold til ingeniørfirmaet gav det problemer. Henning Sørensen:

"...ingeniørfirmaet var ikke vant til brugerinddragelse - at vi kom ind i beslutningerne allerede på det tidspunkt, hvor det skulle formuleres, hvad det hele skulle gå ud på."

Samarbejdet med ingeniørfirma-

et blev derfor nedtrappet. Et andet argument var at

"... det var jo også nogle dyre drenge at have siddende. Specielt på de første møder hvor der ikke var noget konkret på bordet, men hvor det mere var de indledende diskussioner om, hvor vi ville hen."

Og så var det telefonen ringede i Videnskabsbutikken engang i januar '88. Et par stykker i Genbrugsgruppen kendte til RUC og mente at et samarbejde med en gruppe herfra, bedre kunne forenes med ønsket om medindflydelse. Og man kunne tage sig den tid det nu tår med aktiv brugerinddragelse i beslutningsprocesserne, uden at det magre budget blev tæret op af dyre konsulentslønninger.

HVAD ER EN VIDENSKABSbutik?

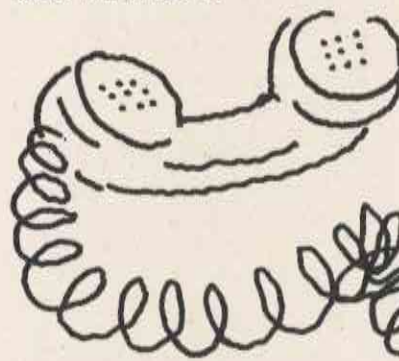
Med Videnskabsbutikkerne er der slået hul i muren omkring de højere læreanstalter. Videnskabsbutikkerne er bindeleddet mellem forskere og studerende og grupper ude i samfundet, som ikke ikke selv har ressourcer til at finansiere og formulere egen forskning og rådgivning. Det kunne f.eks. være forbrugergrupper, fagforeninger, miljøgrupper og andre græsrodsbevægelser og forskellige almennyttige organisationer.

Men det er ikke kun folk udenfor læreanstalterne, der kan have glæde af Videnskabsbutikkerne. Indenfor murene kan de forskellige gruppers vidensbehov være med til at udvikle nye forsknings- og undervisningsområder.

Ideen med videnskabsbutikker stammer oprindeligt fra Holland. Det var et samarbejde mellem en fagforening og et par forskere om løsningen af nogle arbejdsmiljøproblemer, der blev den første spire til de videnskabsbutikker, der nu findes mange steder i hele Europa. Og emnemæssigt har projekterne spredt

sig til stort set alle sider af samfundslivet.

Herhjemme blev den første videnskabsbutik åbnet på DTH i 1985. Nu er der 4:

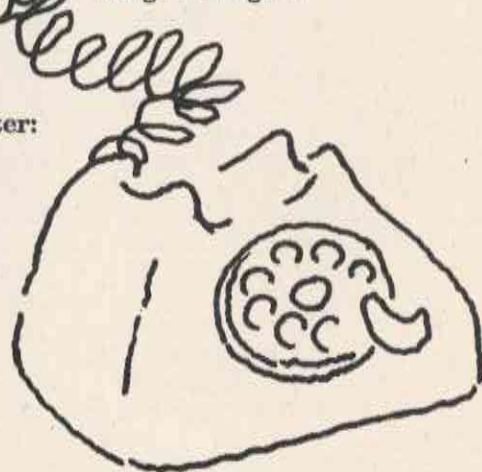
Roskilde Universitetscenter:
Videnskabsbutikken
Hus 19.2
Postbox 260
4000 Roskilde
Tlf. 46 75 77 11 - lokal. 2134

Københavns Universitet:
Videnskabsbutikken
Det Naturvidensk. Fakultet
Jagtvej 155 D
2200 København N
Tlf. 31 83 35 35

Danmarks Tekniske Højskole:
Videnskabsbutikken
Danmarks Tekniske Højskole
Bygning 208
2800 Lyngby
Tlf. 42 88 22 22 - lokal 2256

Aalborg Universitetscenter:
Videnskabsbutikken AUC
c/o Faggrb. Teknologi og Samf.
Fibigerstræde 2
9220 Aalborg Ø
Tlf. 98 15 85 22 - lokal 2418

Vær'go' at ringe !!!

SYSSH...!
JEG TÆNKER

Ingeniørfirmaet var
ikke vant til
brugerinddragelse

Komposterings-projektet

Resultatet af kontakten til RUC er nok noget atypisk for de projekter, der formidles gennem Videnskabsbutikken, fordi det nok er sjældent, at en henvendelse resulterer i 3 projekter. Henning Sørensen siger om de ene af projekterne:

"Den første gruppe fra den Naturvidenskabelige basisuddannelse lavede et projekt om lokalkompostering. Men det var egentlig ikke det, vi ville have ud af Videnskabsbutikken. Vi ville godt have det noget bredere, noget om hvordan man får indført brugerstyret affaldssortering i sådan en afdeling af et boligselskab, som vi bor i. Et affaldssystem, der går på kildesortering af dagrenovation, storskrald og komposterbart. Det fik vi ikke ud af samarbejdet med NAT-Basisgruppen. Vi har brugt deres arbejde som baggrundsmateriale, fordi de har samlet litteratur og gennemgået fordele og ulemper ved forskellige komposteringsmetoder. Gruppen var dog med til at fastholde, at vi fik lavet de forsøg med kompostering af grønt haveaffald, som nu er blevet permanente.

Rapporten er også brugt ved nogle kompostkurser på Galgebakken, hvor den er god fordi den giver svar på en lang række af de spørgsmål man stiller."

Forvaltnings-projektet

Umiddelbart efter at projektet på NAT-Basis var afsluttet, fik Genbrugsgruppen kontakt med grupperne på Forvaltning og Dansk. Marianne de Montis fra Forvaltningsgruppen siger om deres udgangspunkt for at besøge Videnskabsbutikken:

"Det var ikke i desperation over ikke selv at kunne finde på en projekttid. Det var en meget bevidst holdning til det projekt vi gerne ville lave. Vi ville gerne lave noget om 'virkeligheden'. Vi er dybt modstandere af teoretiske biblioteks-støvsamlende projekter. Det skulle være noget der kunne bruges af andre.

Det primære formål med vores projekt, var nok det forvaltningsmæssige aspekt. Altså hvordan den almindelige borger kunne få indflydelse på den planlægning der skulle ske. At projektet kom til at handle om affaldsplanlægning, var kun fordi der lå den henvendelse fra Galgebakken i Videnskabsbutikken."

Resultatet blev et projekt, der nok alligevel blev en del mere teoretisk end de havde forestillet sig. Hanne Moos mener dog at Genbrugsgruppen også kunne få glæde af de teoretiske udredninger:

"Det havde ikke været nødvendigt med teorien. De kunne sagtens have lavet deres affaldsplan og fået den ind-

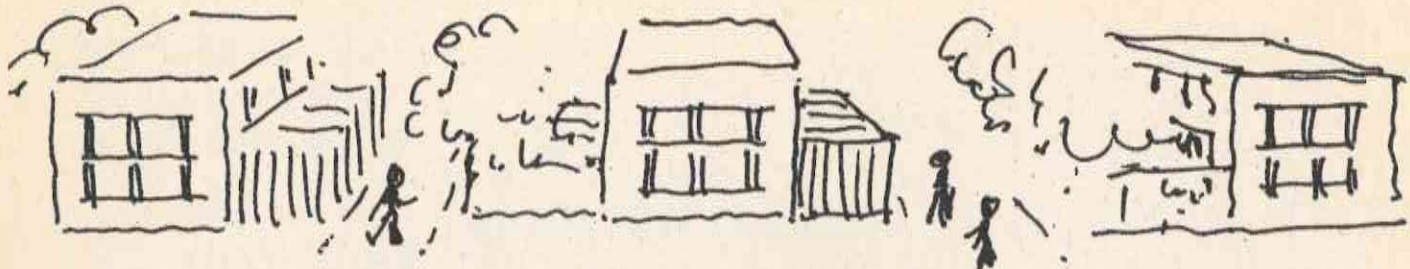
flydelse, de fik, uden. Men det er et af redskaberne til at komme videre teorien kan være et godt redskab til at forstå virkeligheden og finde andre handlemuligheder."

Alligevel ligger det lidt i luften at Hanne Moos og Marianne de Montis føler at samarbejdet ikke i tilstrækkeligt omfang, havde givet det forventede udbytte for begge parter. En følelse der kun til dels kan bekræftes af Henning Sørensen. Han siger om samarbejdet med Forvaltningsgruppen:

"Hanne og Mariannes holdning var, at de ville fokusere mere på det overordnede, hvor det mest er i det generelle forhold mellem borgere og myndigheder. Vores del er behandlet hvor de beskæftiger sig med brugerindflydelse i forhold til affaldsplanen i Albertslund kommune.

Deres arbejde har været inspirerende, og udemærket til at få klargjort nogle ting omkring vores rolle i processen. Om projektet konkret har ændret noget er spørgsmålet."

Samtidig mener Henning Sørensen dog at situationen havde været anderledes hvis Galgebakken havde ligget i en anden kommune. I modsætning til mange andre kommuner har Albertslund Kommune selv lagt op til en bred brugerdeltagelse i affaldsplanlægningen.

Miljøbevidsthed

For Hanne Moos og Marianne de Montis har projektet været udbytterigt på flere måder. Udover at deres teoretiske udredninger kunne relateres til en 'virkelig' problemstilling, betød kontakten med Genbrugsgruppen, at de fik et godt struktureret projektføreløb fordi de skulle være velforberedte til de periodiske møder. At projektet fik en miljømæssig vinkel, fik også betydning "udenfor" projektet. Marianne Moos:

"Vi blev helt klart klogere. Der er mange ting, som jeg er begyndt at spekulere på. Da vi først kom i kontakt med Genbrugsgruppen, var det jo ikke nok bare at se på hvorfor de godt ville have indflydelse. Vi skulle også kende baggrun-

den, d.v.s. at vi også skulle hen og læse om miljøproblemer - vi blev meget mere miljøbevidste. F.eks. bor jeg et sted, hvor vi ikke er omfattet af den kommunale indsamling af papir og flasker. Vi kycler det nu ikke længere i affaldsspanden, men samler det og kører ind og afleverer det."

Dansk-projektet

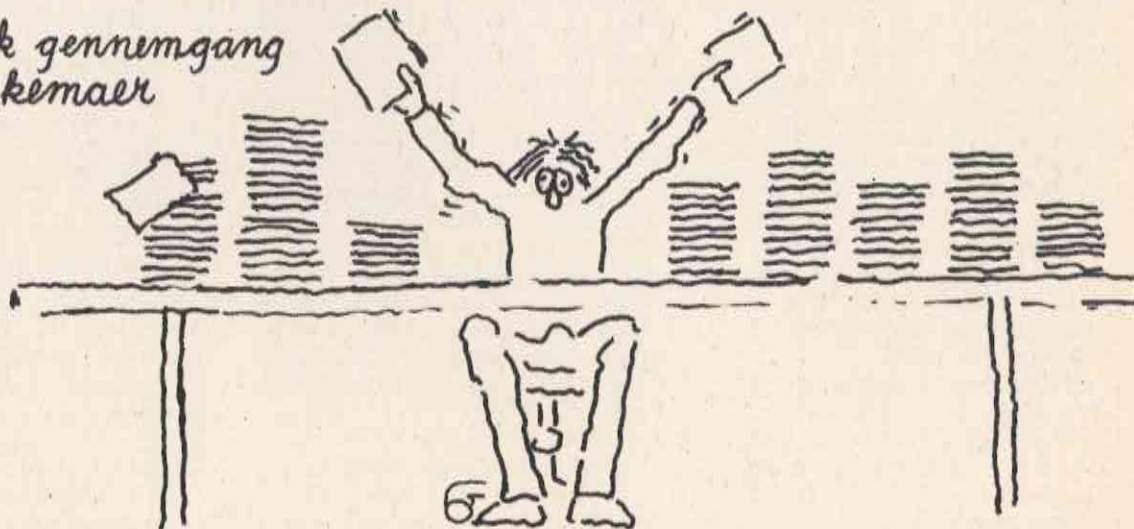
Der hvor Genbrugsgruppen føler de har fået mest udbytte af kontakten til Videnskabsbutikken, er samarbejdet med den studerende (Bjørn Pedersen, red.) på Danskuddannelsen. Henning Sørensen fortæller:

"Vi fandt meget hurtigt frem til nogle helt konkrete ting vi ville have lavet. Bjørn

optrådte som konsulent for os og lavede de opgaver vi bad ham om. Han lavede bl.a. en systematisk gennemgang af nogle spørgeskemaer vi havde indsamlet. Et arbejde vi simpelthen ikke havde ressourcer til. Herudover lavede han en 'brevkasse' i vores beboerblad, hvor han svarede på folks spørgsmål om genbrug."

En væsentlig forskel på dette tredje samarbejde i forhold til samarbejdet med NAT-Basis og Forvaltning, var at Bjørn Pedersen i mere end een forstand arbejdede på Galgebakken og ikke på RUC. Udover at Bjørn Pedersen i perioder rent fysisk var placeret i Galgebakken, hvor han lavede beboerblad, var hans udgangspunkt for at tage kontakt

Systematisk gennemgang af spørgeskemaer

til Genbrugsgruppen, at han vil samarbejde på deres præmisser. Først i anden omgang ville han så vurdere hvordan de erfaringer han havde fået gennem projektet, kunne kombineres med studiekravene til dansk-specialet. Bjørn Pedersens udgangspunkt er dog nok atypisk for projekter, som formidles gennem Videnskabsbutikkerne. I hvert fald når samarbejdet er til studerende. Her vil det oftest, som i tilfældene med Hanne Moos og Marianne de Montis og NAT-Basisgruppen, være kravene i studieordningen som primært søges opfyldt.

Husk, før du tager kontakt til en videnskabsbutik...

Der er ingen tvivl om at Videnskabsbutikkerne har en vigtig rolle i kontakten mellem studie- og forskningsmiljøerne på de højere læreanstalter og det øvri-

ge samfund. Især i forhold til forskning for og rådgivning af ressourcetsvage grupper. Erhvervslivet og de offentlige myndigheder er i hvert fald ikke forfordelt på disse områder.

Men det er fremmende for projektfølget og vigtigt for at begge parter får det forventede udbytte af samarbejdet, at det fra starten gøres klart hvad det er man gerne vil gi' og hvad det er man gerne vil ha'. Både Henning Sørensen, Hanne Moos og Marianne de Montis understreger vigtigheden af at lave en eller anden form for mundtlig eller skriftlig kontrakt om det arbejde der skal sættes igang. Hanne Moos siger:

"Det er meget vigtigt at man, når man går igang med et samarbejde, gør forventninger til forløbet meget klart på begge sider. Og det er ikke, som vi f.eks. gjorde, noget med at sige man forventer, at

de andre bliver klogere og kommer til at tænke over nogle ting og måske selv udvikle det og bruge det til noget. Det var for vagt, det skulle være skåret mere ud i pap. Og så skal man diskutere løbende, når de er i tvivl om hvad vi laver."

Henning Sørensen er på ingen måde skuffet over det samarbejde de har haft med grupperne på RUC. Det, der er kommet ud af projekterne, har måske ikke umiddelbart kunnet bruges i deres arbejde, men det mener han i høj grad er deres egen skyld. Hvis Genbrugsgruppen havde været mere afklaret om hvad de ville, inden de henvendte sig til Videnskabsbutikken, kunne de have formuleret nogle mere præcise projektideer.

Jesper Lassen
Peter Fabricius

INDHOLD

Leder	2
Økologisk råd	3
Drivhusdebat	6
Brundtlandforum	7
Grøn kapitalisme	8
VI og FDB	12
NOAH lokalt	15
NOAH Internationalt	16

Jagten på genererne. Om kortlægningen af vore gener.
Bo Andreasen Rix.
Forlaget Thorup, 1991,
58 s. 148 kr.

Vandmiljøplanen – en grov misforståelse af kvælstoffets rolle i verden.

Flemming Juncker.
Holkenfeldt, 1991, 96 s. 98 kr.

Miljø – en by i Rusland. En introduktion til den sovjetiske miljødebat og miljøpolitik.
Jørgen Larsen Munch.
Syddjysk Universitetsforlag, 1990,
216 s. 185 kr.

Din grønne forbruger guide.
John Elkington m.fl. På dansk ved Kjeld Hansen.
Høst & Søn, 1990, 96 s. 98 kr.

Med livet som indsats. Debat om miljø og samfund.
Hanna Sigga Madslund.
Teknologinævnet, 1990,
67 s. 50 kr.
Fås hos: Teknologinævnet, 1990,
Løngangsstræde 25,
1468 København K.
Tlf. 3332-0503.

Vandmiljøplanens tilblivelse og iværksættelse.
ATV, 1990, 195 s. Gratis.
Fås hos: Akademiet for de Tekniske Videnskaber, Lundtoftevej
266, 2800 Lyngby.
Tlf. 4288-1311.

Økologisk råd. Om vandmiljøplanen, ilten i havet og økologiske helhedsbetragtninger.
Hans Schrøder.
Rhodos, 1990, 83 s. 98 kr.

Livets ophold. Kvinder, økologi og udvikling.
Vandana Shiva.
Rosinante, 1990, 246 s. 198 kr.

Gaia, det globale miljøatlas.
Redigeret af Norman Myers.
Mellempøkeligt Samvirke, 1990,
270 s. 198 kr.

Folkestyret og EF
Jens-Peter Bonde.
Folkebevægelsen mod EF og
Regnbuegruppen i EF-parlamentet, 1990, 103 s. 50 kr.

NYE BØGER

Ulemper ved en Øresundsbro.
Nanna Gersov.
ScanLink-Nej Tak, 1990,
26 s. 20 kr. (+ forsendelse)
Fås hos: ScanLink-Nej Tak,
c/o NOAH
Studiestræde 24, st.
1455 København K.
Tlf. 3315-6052.

Luftforureningen i København.
Informationssystemet.
Miljøkontrollen, Københavns
Kommune, 1990, 16 s. Gratis.
Fås hos: Miljøkontrollen
Stormgade 20,
1555 København V.
Tlf. 3315-3800.

Mod bedre vidende. Opgør med den politiske elendighed og vores fælles afmagt.
Knud Vilby
Reitzels Forlag, 1990,
158 s. 168 kr.

Dejlig er jorden. 50 gyldne regler til en grøn fremtid.
Kjeld Hansen og
Carsten Graabæk.
Hovedland, 1990, 112 s. 59 kr.

Miljø og økonomi.
Miljøministeriet, 1990,
131 s. 75 kr.
Fås hos:
Statens Informationstjeneste,
Bredgade 20,
1260 København K.
Tlf. 3392-9228.

Pas på arbejdsmiljøet!
Redigeret af Hans Klausen m.fl.
Reitzels Forlag, 1990,
203 s. 238 kr.